

NOTES DE LECTURA

GONÇAL CASTELLÓ: *Sumaríssim d'urgència*, Editorial El Llamp, Col·lecció La Rella, Barcelona, 1990.

Totes les èpoques i tots els països tenen, han tingut o deurien haver tingut, escriptors que es limiten a ser simplement —i la tasca no és gens fàcil— testimonis del devenir dels pobles. Aquesta afirmació té, indiscutiblement, tants punts febles que parlar de la figura de Gonçal Castelló és referir-se, per una banda, a un país que no ha pogut gaudir en el seu moment de tots els testimoniatges públics que hauria calgut per a escriure la Història; per altra banda, Castelló, la personalitat literària d'en Castelló, sorgeix precisament de la necessitat personal i col·lectiva. Personal perquè ell, com Ramon Muntaner —i ja ho ha dit algú abans—, no gosa amagar totalment sota la pàtina de la ficció ni de l'artifici estilístic allò que és simplement vivència, el passat imprescindible i al qual ha sobreviscut per a poder-lo referir. Gosariem a dir que, honradament, Castelló ha escrit les pàgines de *Su-*

maríssim d'urgència amb to el dolor del món, un dolor que, per més càtartic que siga, constitueix un exercici intel·lectual ben amarg si es tracta d'arribar a un bon nombre de lectors que s'aproximaran a l'obra cercant una simple novel·la sobre la postguerra.

El fet que Gonçal Castelló haja arribat al món de la literatura de la mà del compromís cívic amb el seu país, després o mentre, participava en empreses com *Gorg* i feia periodisme gairebé sempre fora de l'àmbit on l'hauria d'haver fet o, si més no, on hauria d'haver tingut el seu públic, respon una vegada més a la seua peripècia personal que el va marcar també per a la literatura i el periodisme; un periodisme de militant, si es pot dir, fins i tot quan escrivia des de Madrid i publicava al setmanari *Ciudad* aquelles cròniques enverinades¹ que la censura franquista li tolerava potser perquè tenia la virtut de ser d'una nació altra que la nostra i, doncs, no era capaç d'entendre'n el missatge. Una necessitat, per tant, personal d'escriure ha mogut Castelló a robar temps a la seua

veritable professió d'home de lleis i l'ha abocat a escriure.

Però fóra liquidar massa aviat aquest capítol de motivacions si no parlàvem també de com Castelló és capaç de connectar amb la col·lectivitat, amb tots aquells que hagen viscut o no la guerra i la repressió posterior. La impressió d'aquest lector és que el major mèrit de les novel·les del nostre autor és el de formar un mosaic a partir de la realitat del país valencià dels anys trenta i començament dels quaranta. Si *La clau d'un temps*² és la crònica del final de la dictadura de Primo de Rivera, i si *València dins la tempesta*³ comença amb la proclamació de la II República i emmarca la novel·la en una trama circular basada en un *vae victis!* que evidencia el propòsit de l'autor de donar fe del que fou aquell moment i d'explicar els precedents i les coordenades humanes que abocaren a aquella situació, la novel·la que ha motivat aquestes reflexions que no pretenen ser altra cosa que això, tanca el cicle amb la visió crua de la repressió franquista viscuda des de la Model de València i mena els personatges del relat a un escac i mat inexorable.

La plasmació de la realitat en les novel·les de Castelló descansa en primer lloc, doncs, sobre un recurs que no per evident cal deixar de banda: la proximitat geogràfica dels personatges respecte del lector i, per tant, la facilitat que se li dona d'identificar-se amb ell mateix si les circumstàncies de la vida haguessen alterat el destí d'uns o altres. Els personatges de Castelló no són de cap manera elements de ficció. Una altra qües-

tió que cal considerar en relació amb l'anterior és si la proximitat geogràfica té correspondència actualment amb la proximitat temporal. Aquests personatges reals, morts o supervivents de la Model o de Paterna han desaparegut enduts pel temps o viuen marcats per la Història i Gonçal Castelló, que ho sap, ha sabut servir-se d'allò que, al meu parer, ha estat la clau de volta del *Sumaríssim*: el llenguatge. L'ús, volgutament arrogant —gairebé insultant— d'aquelles frases típiques de la repressió i expressades en espanyol tant a la novel·la com a la realitat: esborrona encara llegir expressions com

—*¡Rompan filas!*

—*¡¡Franco!!!*

—*¡Alto, no, no! ¡Ese Franco que se oiga más! A formar otra vez!*

o algunes altres que en aquell moment devien, com ara, constituir una mostra d'enginy:

—*¡Vendo un chusco que ha tenido tortilla!*

juntament amb mostres del cinisme de l'Imperio com el d'aquella estrofa de la cançó, himne llavors de la Model, *El afanoso*,

*Levántate afanoso
reza tus oraciones
contempla el nuevo día
preñado de ilusiones.*

recuperen per a la memòria col·lectiva un bocí determinant del passat i l'explicació del present que vivim. Aquest discurs, més que no pas la presentació del personatges o la fun-

ció essencialment deíctica de l'espai, afavoreixen la convicció que llegir aquest llibre és una activitat per a conèixer la visió d'un testimoni dels fets.

Sumaríssim d'urgència és, també, un llibre que ha tingut mala sort. Publicat per primera vegada a l'Editorial Prometeo, de trista recordança, ha reaparegut ara en versió definitiva, corregida i revisada per l'autor i s'incorpora a l'inventari que ja cal fer de les obres que anem podent llegir malgrat la anormalitat del nostre temps.

TOMÀS LLOPIS I GUARDIOLA

¹ Aquestes cròniques foren aplegades en un volum intitulat *Viure a Madrid. Cròniques des de l'altiplà*, Editorial Gorg, València, 1973, i obtingueren en aquella edició un gran èxit editorial.

² GONÇAL CASTELLÓ: *La clau d'un temps*, Editorial Prometeo, València, 1982.

³ GONÇAL CASTELLÓ: *València dins la tempesta*, Edicions del Bullent, València, 1987.

EMILI ROSALES: *Ciutats i mar*, Editorial Columna, Barcelona, 1990.

Tot i les dificultats i el risc que comporta sempre apostar per un poeta jove com Emili Rosales (Sant Carles de la Ràpita, 1968), l'aparició de *Ciutats i mar* constitueix una *opera prima* certament prometedora. Caldria dir, en primer lloc, que l'evident voluntat de l'autor de bastir un discurs temàticament unitari al llarg del llibre evidencia que Rosales ha treballat disciplinadament i amb ofici. Per aquesta raó podem afirmar també que, des del punt de vista temàtic, el poeta ha reeixit a bastir un

seguit d'imatges basades en una doble vessant que per una banda formen el marc geogràfic, estrictament mariner, en què se situa l'aventura poètica, i per l'altra aquest marc esdevé netament personal i de vivència íntima fins al punt que un propòsit com el que clou el poema VIII,

«M'embarcaré en el vent
i un nou país cercarem
on no refusin la donzella»

fa que el mateix espai tan ben definit al poema XIV mitjançant una sèrie d'identificacions lèxico-semàntiques: *fuet/nit, braços/port, illes/barques*, etc., de connotacions gairebé maternal i protectores, esdevinga infinit i, al final, propòsit de continuar el viatge iniciat.

Tanmateix, la presència constant i cada vegada més insistent de la segona persona, la qual arriba a confondre's en l'aventura amb la primera, dona ales al jo i el fa sovint sentir-se una mena d'heroi salvatià. És fonamental, al nostre parer, per a situar aquesta línia temàtica més estrictament personal, parar esment a la importància dels ulls i de la mirada en el rerafons del *tu*. Si inicialment el tu és incapaç de llegir el que diu un llibre escrit a la platja i si més endavant la mirada és destinatària de l'activitat («Pinto gavines enllà / perquè les vegis ençà»), més endavant l'absència d'aquesta mirada emmarca la solitud del jo dins d'un paisatge de sol ponent. Finalment, la fusió de les persones en la vivència i la troballa o el simple record dels mots fan de *Ciutats i mar* un itinerari poètic obert.

Emili Rosales, doncs, pot seguir

aquest camí sense límits que es marca i ho fa partint de la lectura evident de tres mestres catalans fonamentals en la seua formació: la seua obra ens recorda el vitalisme del Salvat futurista, al costat del Foix llaminer de la sonoritat del mot, i de l'Espriu que ha marcat tan profundament les generacions que l'han tingut com a poeta nacional. Obviament aquesta barreja determina unes inquietuds intel·lectuals estèticament multidireccionals, de vegades, que el poeta deuria, al nostre parer, reorientar lleument en obres futures.

Finalment, cal encoratjar les institucions com l'Ajuntament de Sant Carles de la Ràpita que ha col·laborat amb l'editorial Columna per a l'edició, és a dir, per a contribuir a difondre un jove poeta local que de segur aviat deixarà de ser-ho i el llegirem simplement com un poeta.

T. LL. i G.

JOSEP MANUEL ESTEVE: *Dos fotogrames a blanc i negre*, Premis «Poesia-Solstici» (1986 a 1988), Ajuntament de Manises.

D'entre els nombrosos premis literaris que durant la passada dècada es crearen arreu del País Valencià, els «Solstici de Literatura Jove», organitzats pel Col·lectiu Cultural l'Alcavor i la Fundació Municipal de Cultura i Juventut de l'Ajuntament de Manises, han tingut una significació especial, perquè s'han adreçat —a diferència de tots els altres, més rutinaris i amb una visió menys arriscada— als creadors més joves,

aqueixos que inicien la seua obra amb il·lusió, força i, moltes vegades, una qualitat molt digna, però que es troben amb enormes dificultats per a donar-la a conèixer i per a contactar amb el món literari, reduït però ferm, que s'ha anat creant els últims anys a casa nostra. Un món literari que no ha sabut trencar suficientment les regles que han informat, informen i, per desgràcia, és previsible que informaran els comportaments i les relacions al seu si: establiment de jerarquies «cronològiques», de grups més o menys tancats i una mescla d'alegria i de recel davant les noves incorporacions que, unit a les dificultats per a publicar, fa que els nous escriptors se senten —la majoria de vegades amb raó— marginats.

Refermant aquesta meritòria tasca, els organitzadors d'aquests premis han publicat recentment, amb cura i gust, el volum on s'arreglen els llibres guanyadors en la modalitat de poesia corresponents als anys 1986, 1987 i 1988 (aquest últim, primer i segon premi). Quatre reculls, per tant, que ens donen a conèixer quatre nous autors: *Dos fotogrames a blanc i negre*, de Josep Manuel Esteve; *Humit de blau*, d'Enrien Sebastian; *Solatges d'origens*, de Josep Lacomba, i *Graons de l'oratge*, de Xavier Luna.

Dels quatre, tots amb un nivell de qualitat molt digne i esperançador, és el treball de Josep Manuel Esteve el que destaca, tot i ser el que ha tardat més a publicar-se. I destaca i manté la seua validesa malgrat els anys transcorreguts per dues raons bàsiques: pel domini i la profunditat de l'expressió poètica i per la seua

formulació que s'obri, amb valentia i rigor, a camins escassament transitats per la poesia catalana, en la qual ha predominat sempre una concepció formal de caire més tradicional.

Amb *Dos fotogrames a blanc i negre* Esteve fa un exercici personal ben estructurat on l'expressió de la ràbia i la desolació davant un món enemic domina a través d'un registre lingüístic i estilístic obert al llenguatge i la conceptualització de la realitat quotidiana i tècnica en què estem inserits que es fa tensió interior i explota en una utilització de la imatge dura i potent amb concomitàncies amb el surrealisme.

La mar s'intenciona en l'aixeta que
[calca el ritme,
pots acaronar un cabell de debò, la
[lluna...
o esmussar-te tocant la idea sublimi-
[nal
l'aliatge de teixit de pupil·la i oli de
[vehicle.
Jo atenc l'extorsió, l'únic punt de plec
[de l'hora.

La poesia d'Esteve, però, no es perd en un hermetisme íntim i oní-

ric, ni utilitza el trencament per a amagar, sinó per a obrir les mirades i els sentiments a un món injust que ens empresona en una xarxa de convencionalismes hipòcrites i malaltissos. La tècnica i la paraula emprada per Esteve, contravenint modes i rutines, cerca i aconsegueix aqueix alliberament íntim i col·lectiu que tota poesia digna del seu nom persegueix.

En la segona part del recull, el segon «Fotograma», la veu poètica de Josep Manuel Esteve, sense perdre la potencialitat metafòrica i estilística, es torna més nítida, es concretitza i assumeix un to més reflexiu que serveix de contrapunt i d'ampliació del registre expressiu que venia utilitzant.

Dos fotogrames a blanc i negre suposa, doncs, la incorporació, d'una veu nova, valenta i prometedora a un panorama poètic ferm però un punt massa conformista, necessitat d'experiències rigoroses i revulsives com la que Josep Manuel Esteve ens presenta i anuncia.

MARC GRANELL